

Yüzyıl sonu

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Heyecan verici bir şey bu; kim ne derse desin. Bir yüzyılın son günlerine girildi. Yüzyıl sonları her zaman çalkantılı ve karmaşıktır. Bu nedenle de 'yüzyıl sonu', 'fin de siecle' diye (her ne kadar sadece belli bir döneme ait olsa da) özel bir tanımla anımsanır.

Tarihin bütünlüğü içinde bakılınca her çağ kısacık bir zaman parçasıdır. Ne geçmişin uzunluğuyla ne de geleceğin sonsuzluğuyla mukayese edilebilir. Gene de 19. ve 20. yüzyılların bütün bir tarih içinde hem birbirine çok benzeyen iki dönem hem de gerçekten 'uzun' çağlar olduğunu söylemek gerekir.

İnsan, en büyük zaafını (belki de gücünü) zaman konusunda yaşayan bir yaratıktır. Çünkü, kendi dışında gelişen somut bir zaman duygusu yok insanın. Onu ancak birtakım kıyaslamalarla ve kabullerle kavriyor. Bu, onun düşünce üretimine de yansıyan bir gerçek. İçinde yaşadığı günü yeterince algılayamıyor, onu yeterince değerlendiremiyor. Üstünden biraz zaman geçince de onu hiç yaşamamış

kadar uzakta bir tarih diye görmeye başlıyor. O yüzden 'çağına tanık olmak' gibi bir sözün anlamını çıkarmak zor.

Yirminci yüzyıl bu konuda acaba daha şanslı mı? Her şeyden önce ötekilerle karşılaştırılmayacak ölçüde iyi belgelenmiş bir dönem bu. Gene de, hiç değilse son üç çeyreğini yaşamış insanların büyük bir bölümü ayakta olsa da, yirminci yüzyılın başları artık anımsanmıyor. Belki, aynı şey 2. Dünya Savaşı dönemi için de geçerli. Gerek teknolojik gerekse siyasal ve kültürel değişimin hızı ve kapsamı ister istemez yakın dönemleri bile örtüyor, unutturuyor. Kim, şimdi 1980'leri, hatta 1990'ların başını, o dönemdeki tartışmaları sayıp dökebilir?

Her şeye karşın yirminci yüzyıl görkemli bir çağ. Bu çağın görkemini yarattığı sorunları kendi içinde çözebilmesinde aramak gerekir. Bu son derecede önemli bir husus. İnsanın ürettiği düşünceyi uygulamaya koyup sonuç almasına olanak verecek kurumları oluşturması yönünden epey ilerlediğinin bir göstergesi bu durum. Örneğin, Soğuk Savaş kendi içinde çözülebildi. Ulus-devlet ya da modernitenin yarattığı sorunlar gene bu yüzyılın içinde ele alınıp tartışılabilir.

Bununla birlikte, özellikle de elektronik, tıp ve iletişim alanlarında, sağladığı bunca gelişmeye karşın yirminci

yüzyılın, ileride, teknolojik açıdan öteki yüzyıllar kadar parlak sayılıp sayılmayacağı konusunda kuşkuvarım var. Bu da doğal. Çünkü, ilerleme biraz böyle bir şey. Belki daha çok şey üretilebiliyor ama üretilenlerin nisbi olarak önemi daha az. Fakat, bu bir şeyi değiştirmez. Çünkü, yirminci yüzyıl tarihe, asıl, soyut ve insana dönük değerlerin öne çıktığı ve belirleyici bir güç ve önem kazandığı bir çağ olarak yazılacaktır. Bu, yirminci yüzyılın son otuz yılında geliştirdiği bir duyarlılıktır. 1968 olayları o nedenle bir dönemeçtir. O uzun yol 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla ve 1990'ların 'küresel köy' kavramını geliştirmesiyle, yeni bir demokrasi arayışını başlatmasıyla bitmiştir.

Gene de geriye dönüp bakınca, insan, bu yüzyılın, bütün atılımlarına karşın 'devrimci' bir yüzyıl olmadığını görüyor. Üstelik daha da kötüsü var: Bütün bir yüzyılın tarihi insanın kendi koyduğu anlamsız kurallara, yasaklara, tutuculuğa karşı verdiği mücadeleyle oluştu. Görkemli başarılar kazanılmış olması, bu mücadelenin anlamsızlığının ve onun için çekilen acıların bu yüzyılı lekelediğini söylemeyi engellemiyor. Üstelik bu sürecin hiç bitmeyeceğini bilmek yeni bir çağ için heyecanlanmayı engelleyen belki de tek husustur.